

hiességű somoskőújfalui kőzúzó és iparvasút, az első üveg-huták, aknák, bányabejáratok, stb.) Mivel ezek lebontásra, illetve leszerelésre kerültek, szükség lenne a még működő, vagy megfelelő állapotú ipartörténeti értéket képviselő objektumok, gépek nyilvántartásba vételére, védetté nyilvánítására, nehogy a selejtezés sorsára jussanak.

A munkáséletmód tárgyi emlékeinek gyűjtése, állagának megóvása nemcsak a mának, hanem az utókor számára is való hasznosítása ugyancsak országos múzeumi, de egyúttal idegenforgalmi feladat. A salgótarjáni iparvidék munkássága osztályá szerveződésének folyamata, kialakulásának körülményei számos vonatkozásban azonosak az országossal, de speciális vonásaik is megtalálhatók. A demográfiai adatok tanulmányozása szolgáltató részleges ismereteket, ez azonban nem pótolhatja a tárgyi világ hiányát. A múzeumi szakemberek szerencséjére itt még találhatunk (szinte originált állapotban) 70–80 éves kolóniákat, kolónia-típusokat, ritkábban lakásbelsőket, viseleti együtteseket. E vidék sajátossága, a különböző bányász- és ipari üzemek köré kiépített kolóniák különbözősége – a bányászok számára épített közöskonyhás fabarakk, a viszonylag korszerűbb, magasföldszintes szoba-konyhás acélgyári, az emeletes kaszárnyarendszerű hirsch-gyári stb. – mellett feltűnik az is, hogy a munkás a bányában és a gyárban betöltött munkahelye, beosztása (és ennek következtében jövedelme) szerint kapta a lakásokat. Az aknászok, gyári előmunkások például már elkülönített épületekben laktak.

Az újabb lakások építésével fokozatosan megszűnnek a kolóniák: ezért már most szükség lenne kijelölni lakástípusuk

szerint azokat az egységeket, amelyeket eredeti állapotukba vissza kívánunk helyezni. Természetesen arra törekedve, hogy a benne lévő bútorok, felszerelések is megfeleljenek a történeti hűségnek. A lakásbelső eredeti állapotba való visszahe-lyezése ma már igen nehéz. A lakások külseje, különösen a kolóniák esetében alig, vagy igen keveset változott, a berendezés és a viselet – több nemzedék ízlésváltozása következtében – már igen nagy fejlődésen ment keresztül. A lakásbelsőben és a viseletben bekövetkezett fordulópontok, a korszakok tipikus tárgyi anyagainak gyűjtése, a paraszti és munkásvisélet keveredése és egymás mellett élése – különösen az asszonyoknál – megnehezíti a gyűjtőmunkát. E téren is a szisztematikus gyűjteménygyarapításhoz van szükség nagyfokú társadalmi segítségére.

A csak vázlatosan felvetett, de a rendelkezésre álló terjedelem miatt csak részben kifejtett gondolatok egy része nem újkeletű. Ahhoz, hogy a máris meglévő nagyarányú lemaradást bepótoljuk, a múzeumi és műemléki intézmények részéről tervszerűbb munka, a gazdasági egységekkel intenzívebb együttműködés és a társadalom szélesebb rétegének intenzívebb bekapcsolása szükséges.

A műemlékek, ipartörténeti értékű tárgyak gyűjtése, az ipari objektumok védelme, állagának megóvása és a nevelésben való hasznosítása nem jelentheti, hogy nemzeti történetünk fontos emlékeinek védelméről, kultúrpolitikai hasznosításáról mondjunk le. Tevékenységünkben arra kell ügyelnünk, hogy a nemzeti hagyományok ápolása és a munkástradíciók felkarolása egységet képezzen.

ERDŐS ISTVÁN

Szabadszombat

I. László üzenete az íróasztalomon vált szombat délben, ahogy vidékről hazaértem. „A vízcsapod várhat még két napot. Hétfőn délutános vagyok, így csak reggel mehetnék fel. Vagy hagyjuk hétvégére? Szólj át az öregékhez, hogy mi újság! Laci”

Mivel a vízcsap a fürdőszobában nem egyszerűen csöpögött, hanem spriccelt, köpködött, folyt a szélrózsa minden irányába, ha tisztálkodási szándékkal hozzáért valaki, hát azonnal átmentem az „öregékhez”. Nagymama szokása szerint ölbeettett kezekkel ült a konyhában az ablak előtt. A tűzhelyen fortyogó étel-ekre figyelt félszemmel, félszemmel meg az utcát kémlelte. Jönnek-e az unokák hazafelé az iskolából.

– Nagymama! Negyedik szabadszombatján ejt át a tisztelt veje! Két hónapja vár rá az az átkozott vízcsap, hogy rendbe tegye. Azóta az ingatlan tizenötször megcsinálta volna...

– Szólni kell az Ingtatlannak, tanár úr!

– Hol van?

– Laci? Vagy az Ingtalan?

– Laci!

– Festenek. Kifestenek egy lakást Rudival. Tegnap este szóltak nekik Galbácsék a negyedikről, hogy volna egy kis maszek munka, amiért fizenek is, és nem olyan baráti szívesség... Estére végeznek vele. Azt mondta, mire az Angyal elkezdődik, itthon lesznek.

– Szobafestést? Laci?

– Ő hát!

– Dehát, lakatos! Nem? Géplakatos!

– Attól, hogy lakatos, attól még a maga vízcsapját se tudná megszerelni. Más szakma az is, megint más a lakatosság, meg a mázolás. Ő mindent megcsinál, ha kell. Megmetszi a rózsafákat, átkárpitozza a nagyrekamiét, könyvespolcot épít, rádiót szerel.

Ülök kétségbeesetten a szürke pokróccal leterített heverőn, nagymama hátát fordít, a tűzhellyel foglalatkosodik. A tűzhely fölött falvédő, indigókék figurákkal, felirattal. „Az ebéd már készen vár, kedves férjem jössz-e már.” Nagy ricsajjal megérkeznek a fiúk az iskolából. Imike, Lacika. Ikrek. Nyolcadikosok. Jobbról-balról megcsókolják a nagymamát, szüleik felől érdeklődnek.

– Apátok maszekol, anyátok takarít a kettős lépcsőházban, – mondja tömören nagymama, és leszedi az unokákról az iskolaköpenyt, melegítőfelsőt vesz elő az előszobai beépített szekrényből.

– Ebédre itthon legyetek – kiabált még a fiúk után, akik focival a hónuk alatt rohannak a ház mögötti játszótérre egy félórás szombat déli foci-csetepatéra.

Legszívesebben beállnék magam is a srácok közé, itt a Vásártér körül ugyanis gyakori eset, hogy negyven felé közeledő munkásapukák feltűrt nadrágszárral, együtt fociznak a fiaikkal. Rúgják a labdát a hétköznapi sok apró dühével rugóizmaikban, s ők a lehangosabb játékosok, számukra a legfontosabb a gól, a tizenegyes, a végeredmény...

2.

I. László 40 éves munkás. Géplakatos. 1973. tavaszán huszonöt éve, hogy a város egyik legnagyobb üzemének dolgozója lett. A nagy hagyományú gyár nevelte szakmunkássá, ott dolgozik meg-

szakítás nélkül negyedszázada. A szocialista brigád, amelynek tagja, háromszor nyerte el az aranykoszorús brigádjelvényt. Órabére 13,60, átlagos havi keresete 2 300 forint. Március elsején, a bérrendezéskor egy forint ötven fillér órabéremelést kapott. Családjához tartozik felesége, aki ugyanabban az üzemben rak-táros, és ezernyolcszáz forintot keres havonta, két fia – nyolcadikos kamaszok, házfelügyelő anyósa, akit négy lépcsőház tisztántartásáért, 48 lakás felügyeletéért, ugyanannyi család lakáskarban-tartásának szervezéséért havi 800 forintot kap –, s végül plusz egy személy, nagy-apa, aki hol van, hol nincs a létszám-keretben, aszerint, milyen tőrészhatárookra hangolódik vele szemben a család, illetve önmaga milyen belső korlátokkal tudja rendszabályozni rossz természetét és alkoholfogyasztását. Úgy is lehetne mondani, nagyapa a család szegénye. Mert azontúl, hogy néha a család békéjét megbontva, rossz hírét kelte félévre is néniéhez költözik egy Rökkant-telepi kis házba, azon túl hétköznapi viselkedése is sok kívánni valót hagy maga után. Nyugdíjas lévén apró-cseprő alkalmi munkát vállal; kétkézi munkát, egyszerű dolgokat, mint szénhordás, bútorszállítás, bevásárlás. Igen, bevásárlás. S ez az a pont, ez az a vállalkozás, ami nincs ingyére a családnak, mert nagyapának ebben a szolgálatában nem a munkát látják, hanem a kiszolgálást, a szolgáltszerepet. S aki munkás volt, ne legyen szolga, tartják. Nagyapa fél hétkor becsenget X tanár úr, Y doktor úr lakásán, – karján nagy bevásárló kosár –, és megkérdezi: mit hozzak. A tejboltból ezt, a hentesből emezt, a csemegéből ezeket, sorolják a megrendelő, s nagy-apa hűségesen sorban áll a boltokban,

tülekszik friss kenyérért, húserért, elfoglalt emberek helyett letudja a beszerzést, hogy aztán diadalmasan megtérve a nagykosár árukkal, egy-egy pohár sör, féldeci várja itt is, ott is. Mindezt szégyelni valónak tartja a család, ahol ugyan az egy főre eső jövedelem alig haladja meg a kilencszáz forintot, de a családfő I. László munkás osztálytudata, az asszonyok hiúsága egyaránt elutasítja nagypapa ilyenfajta kilincselését, hiszen ha nem is mindennap, de egy-egy üveg sörre, féldecire való megakad otthon is, a konyhapénzből elcsípve is. I. László egyáltalán nem jár kocsmába, nem a féldecipárti munkások közül való. Egy üveg sört otthon, családi körben, ebéd vagy vacsora után szívesen megiszik, de ezzel az alkohollal I. László életében „le van tudva”. Hétköznap is, szombaton is, ünnepnapokon is. I. László életeleme a munka. Így a világ legtermészetesebb dolga számára, hogy a pihenőnapok egy részét is hasznos kenyérkereső foglaltsággal tölti el, a szabadszombatokat kivétel nélkül. A szabadszombati programjai legnagyobb részben és szinte kizárólagosan a család közvetlen napi céljaihoz, érdekeihez, önkiszolgálásához kapcsolódnak. Ha egy évben átlag huszonöt szabadszombat van, akkor I. László húszat minimum Rokkant-telepi „birtokán” tölt el. Télen is, nyáron is. Négy-száz négyszögöles ikertelekről van szó, amelyen szerény kis házikó – nem hétvégi ház – állja az időjárás rohamait vagy negyven éve. Az ikertelek társtulajdonosa P. Rudolf szerelő, I. László barátja. Csaknem mindig együtt dolgoznak. Szabadszombatokon egész nap. Még az ebéd is ott készül, odakinn. Rossz időben a szegényes konyhában, jó időben pedig a nagy almafa alatt szalonnasütés járja. Ez a telek, vagy inkább ez a kert a család piaca. Itt terem meg a koratavasztól késő őszig a friss zöldség, gyümölcs, ami szükséges, itt rakják el szakszerűen a télirevaló burgonyát, zöldséget, almát a régi kis házikó padlásán, pincéjében. Mennyi munka van négyszáz négyszögölnyi konyhakerttel, harminc-negyven gyümölcsfával! Töménytelen! Attól kezdve, hogy a kerítést festeni kell, a kertet felásni, a fákat metszeni, egész évben csőstül van munka. Kemény fizikai munka, nem pepecselés, víkendezés. Ez a munka úgyszólván elengedhetetlenül szükséges a család adott nivóju életviteléhez, élet-színvonalához. I. László igényli a gazdag, változatos étkezést, a különleges ízeket, a speciális ételeket, hát megteremtette az ily módon elképzelt konyhához a speciális éléskamrát is. Mindehhez nagyjelentőségű időtöbbletet ad számára a szabadszombatok sora. Többet, jóval többet el tud végezni az állandóan tornyosuló műszak utáni feladatokból, s alkalomadtán az asszonyoknak is tud segíteni a vásártéri ház rendbentartása körül.

I. László életében egyelőre semmi jel nem mutat arra, hogy a szabadszombatok révén nyert időből a korábbinál többet fordítana pihenésre, kapcsolódás-

ra, szórakozásra, művelődésre. Jelenlegi életvitel, a család mostani életszínvonalával mellett erre gyakorlatilag nincs módja, de eszköze sem, és különös módon ennek nem is éri szükségyszerűségét. Teljesnek érzi életét, s alkotónak, színésznek is. Két vödör vízzel felmosórongyokkal, partvissal vonul fel a negyedik szintre a házban, s az éppen adott családi munkamegosztás természetesen menetrendje szerint takarítja, mossza a lépcsőket. S elfogadja egyetlen szórakozásnak a televíziót, a vasárnap délutáni Stécé-meccset. A televízió programját műsorkezdéstől az éjszakai híradóig végignézi. Különösen kedveli a gazdag információs anyagot nyújtó híradót, a folytatásos, vagy sorozat jellegű adásokat, a sportközvetítéseket. Évente két-három alkalommal, ha eljut moziba-színházba, akkor is vagy a fiúk, vagy a feleség kedvéért, illetve esetenként a szocialista brigád közös kulturális programjában való részvételért. Színházban, moziban csak a zenés vígjátékokat, bűnügyi komédiákat szereti. Olvasni nemigen szokott mást, mint a napi sajtót; a könyv-olvasást túl nagy időráfordítást igénylő elfoglaltságnak tartja. Évek telnek el, hogy nem vesz könyvet a kezébe. Művelődési intézmények rendezvényeit általában nem látogatja, viszont bélyegkiállításra, alkalmi postabélyegzésre a világ végére is elmegy. Szenvedélyes bélyeggyűjtő, az üzemi kör szervező titkára. A bélyegkiállításokra, bemutatókra általában viszi magával fiait is, rá akarja nevelni őket a szép bélyeg szeretetére, mert azt tartja, hogy a bélyeg tudást is közvetít, jó ízlésre is nevel. A gyerekeket egyébként az általános iskola elvégzése után közgazdasági technikumba akarja járatni, azt gondolja, hogy a nem elég erős fizikumú gyerekek legyenek inkább szellemi foglalkozásúak; könyvelők,

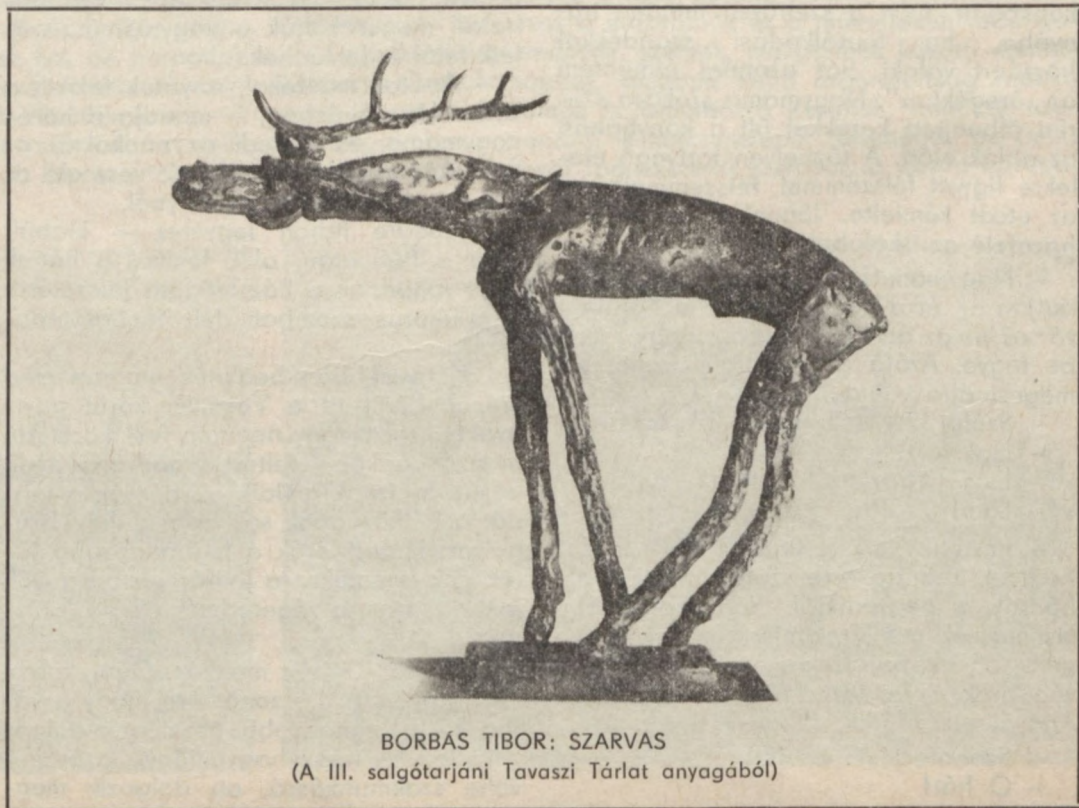
adminisztrátorok vagy közgazdászok. Ami majd telik tőlük, amire futja tehetségük-ből.

Az iskolázásukkal járó terheket – elsősorban a diákiúkhhoz méltó nivósabb öltözködés többletköltségeit – I. László még további túlmunkával, többlet-tevékenységgel szándékozik kiegyensúlyozni. Ami jelenleg alkalmi vicc csupán – a maszokolás, fusimunka –, az a következő négy évben vagy nyolc évben kényszerítő vállalás kell legyen I. László életében, mert természetesen tartja, hogy az ikrek pontosan olyan ruhában, felszereléssel fognak iskolába, járni, mint a doktor úr, a mérnök úr gyerekei. Az igényeit, a napi gyakorlatát a művelődésben, szórakozásban I. László olyannak érzi, amelyeket nem kell szégyelnie, mert megítélése szerint átlagszintnek felelnek meg, így támogatásukra, bővítésükre, akár a szabadszombatok által megnövekedett szabadidővel, akár más körülményekkel összefüggésben egyáltalán nem gondol.

3.

A baráti szívességgként megígért, elváltalt vízcsapjavításra soha nem került sor. Régesrég rendbehozta a fürdőszobám csapjait az Inga-tlan szakembere.

De a vízcsapjavítás halogatása során sokat beszélgettem I. Lászlóval – egyszer festőlétrán állt, egyszer ásózott, egyszer lépcsőt mosott –, és legalább most már tudom, hogy a munkásoknak minden második szombatjuk szabadszombat, és hogy egy-egy dolgozónak még nem az az alapproblémája manapság – mint ahogy sokan hisszük –, hogy a megnövekedett szabadidőt milyen típusu műveltségszerzéssel, szórakozással, kikapcsolódással töltse el. I. László és a hozzá hasonló körülmények között élő munkások esetében csak igen lassan, nagy terülemmel, fokozatosan lehet kialakítani a változtatás belső igényét.

BORBÁS TIBOR: SZARVAS
(A III. salgótarjáni Tavasz Tárlat anyagából)